

ביצה ד

משה שווערד

1. רש"י מסכת ביצה דף ג עמוד ב

תנא - דאיירי גבי ליטרא קציעות הוא, דאמר: כל דבר שיש בו מנין, אפילו במידי דרבנן כגון ליטרא קציעות, דאיירי בתרומת פירות דרבנן - לא בטיל, כדמפרש לקמיה.

2. רמב"ם יד החזקה הלכות תרומות פרק ב

(א) כל אוכל אדם הנשמר שגידוליו מן הארץ חייב בתרומה ומצוה עשה להפריש ממנו ראשית לכהן שנאמר ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לו מה דגן תירוש ויצהר מאכל בני אדם וגידוליו מן הארץ ויש לו בעלים שנאמר דגנך אף כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכן במעשרות:

3. אור שמח על הלכות תרומות פרק ב הלכה א

אולם בריש ביצה אמר האי תנא דליטרא קציעות כו' כל דשב"מ אפילו בדרבנן לא בטיל, [1] ולפרש משום דבזמן הזה הוי דרבנן דבזמן שאין כל יושביה עליה אף בימי בית שני לשיטת רבינו הוי דרבנן, לא נהיר דבסוגיית הגמרא פרק הערל מוכח דר' יוחנן סבר תרומה בזמן הזה דבר תורה. [2] ולזה נראה לי כפי מה שהבנתי מדברי רבינו חננאל דבר נפלא מאוד, דבירושלמי דתרומות אמר אימת רואין את העליונות כאילו הן פרודות כו' דוקא כי יש בכל אחת שני ליטריין וכל שהוא ויעויין כי הך סיפא דדרסה בעיגול גם כן דוקא ביש שני ליטריין וכיון דהוה רוב חולין לכן מצטרפין כולם לבטל, וכיון שכן אין בזה רק איסורא דרבנן

דמה"ת בטל ברוב אף כי תפסת החומר דדבר שבמנין לא בטיל בדאורייתא דמה הוי כאן דבר שבמנין הלא הפוס דאיהו חשיב וחשיבותו על ידי הפוס דליטרא קציעות אינו חשוב דהא כי דרסה תוך העיגול בטלה, ואם כן בתוך הפוס הלא כבר נבטל הליטרא קציעות תוך שני ליטריין וכל שהוא שדרס לתוך הפוס חולין ואם כן הלא מה"ת נבטל תוך הפוס גופיה אשר בזה לא הוי דבר שבמנין כלל, ואם כן אף אם נחשוב דדבר שבמנין בדאורייתא לא בטיל הכא לגבי דין תורה דבעי ביטול ברוב [דדמוע לא הוי רק דרבנן במאה ואחד כמוש"פ בתוספות ב"מ ויבמות פרק הערל וכו'] נבטל מצד דאינו דבר שבמנין כלל דכולם נדרסו תוך הפוס גופיה ורק הליטרא בצירוף השני ליטריין וכ"ש חולין העיגול הזה בכללו הוא דבר שבמנין על ידי הפוס שבו נדרס והוא מעורב בין מאה ואחד פומין דבזה הוי דבר שבמנין שדרך הפוס להמנות. וכיון שכן הלא את תפיס החומר דדבר שבמנין גבי מידי דלא הוי רק דרבנן דאודות הדין תורה לא הוי הליטרא נגד השני ליטריין חולין שנדרסו בפוס אחד דבר שבמנין כלל, וזה פירוש דהאי תנא סבר דדבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל...

4. רש"י מסכת ביצה דף ג עמוד ב

שיש לו מתירין - שיכול לאכלו אחר יום טוב בהיתר גמור.

5. פני יהושע מסכת ביצה דף ד עמוד א

בגמרא רב אשי אמר לעולם ספק יום טוב ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין כו'. ולכאורה יש להקשות מכאן על שיטת הר"ן ז"ל בנדרים [נ"ב ע"א] והובא בפוסקים דטעמא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל משום דהו"ל מין במינו כיון שכולן סופן להיות מותר ובכה"ג אפילו רבנן דר"י מודו דלא בטיל דדמי לגמרי לדם הפר ודם השעיר ע"ש באריכות, א"כ לא שייך האי טעמא אלא לענין מערובות במשהו משא"כ לענין ספיקא דלא שייך ה"ט אם כן למה נחמיר בדבר שיש לו מתירין בדרבנן, וצ"ע ליישב:

6. קובץ שעורים ביצה אות ד

[דף ד ע"א] רב אשי אמר משום דבר שיש לו מתירין, והיינו דכמו דדשיל"מ לא בטל, ה"נ ספק אסור בדרבנן. ומקשין מזה, לפירוש הר"ן נדרים נ"ב דטעמא דדשיל"מ משום מין במינו, וא"כ זה לא שייך כלל לספיקא דרבנן, וי"ל דהא ע"כ גם לפירוש הר"ן דשיל"מ מדאורייתא לא הוי מין במינו, דהא מדאורייתא גם דשיל"מ בטל ברוב, ב"מ נ"ג, וא"כ אכתי תיקשי, איזה טעם היה לחכמים להחמיר ולומר, דלא בטל מדרבנן, ע"כ צ"ל, משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, והא דצריך הר"ן לטעמא דמין במינו, היינו משום דבכל תקנות וגזירות חכמים צריך שני דברים, (א) איזה טעם היה להם לתקן ולגזור (ב) אפילו אם יש טעם שצריך לגזור, אבל כלל גדול, מילתא דליכא דכותא באורייתא לא מתקני רבנן, ולעולם הן מסמיכין גזרותיהן לאיזה דין דאורייתא, וה"נ בדשיל"מ סמכו גזירתן להא דמין במינו לא בטל, ומה"ט מפלגינן בדשיל"מ בין מינו לשאינו מינו, ועיין בתוס' יבמות ק"ח ד"ה דילמא אזיל ומשבש, שדבריהם מתפרשין לפי הכלל הזה.

7. רש"י מסכת ביצה דף ד עמוד א

רב אשי אמר לעולם - הא דקתני וספקא אסור - ספק יום טוב ספק חול קאמר, ודקשיא לך לרב יוסף ולרבי יצחק ספק דרבנן הוא, ולקולא - הכא אזלינן לחומרא, הואיל ויש לו מתירין למחר.

8. רש"ש מסכת ביצה דף ד עמוד א

[שם ד"ה אפי' בדרבנן. וכי היכי דבבטולה מחמירין מה"ט בספיקא נמי כו'. לפירושו העיקר חסר מה"ס. ועוד דלטעמא דהר"ן בנדריים (נב) בהא דדשיל"מ לא בטיל במב"מ ע"ש אינו ענין כלל לספיקא. אשר ע"כ נל"פ דה"ק מדמחמירין בדשיל"מ אפי' בדרבנן דלא בטיל א"כ מוכח דספיקא ג"כ אסורה דאל"כ נהי דאינה בטלה מ"מ כל חדא וחדא תישתרי מספיקא דילמא לא זו היא שנתערבה]:

9. תוספות מסכת ביצה דף ד עמוד א

אלא בהכנה דרבה קמפליג - ותימה דהא אמרינן כל היכא דמתילדא האינדא מאתמול גמרה לה ואם כן כשחל יום טוב לאחר השבת והביצה נולדה בשבת היא נגמרת ביום שהוא חול ואם כן מאי הכנה איכא [1] וי"ל דמכל מקום כשנולדה בשבת הרי זו הכנה דגם בשעת לידה שייך הכנה [2] ועוד יש לומר דכיון דאם נולדה ביום טוב הרי זו אסורה אם נאמר כשנולדה בשבת הרי היא מותרת בשביל אותה לידה דשבת אם כן הוי שבת מכין ליום טוב.

10. רבנו פרץ על ביצה דף ד/א

רב אית ליה הכנה דרבה, וא"ת ביו"ט ראשון מיהא לישתרי דהא מאתמול שהיה חול גמרה לה, [3] ויש לומר דמכל מקום איכא הכנה לענין אפרוחים, דבעודה במעי אמה אינה ראויה לגדל אפרוח עד שתצא לחוץ, ואם כן איכא הכנה:

11. חידושי הרשב"א מסכת ביצה דף ד עמוד א

רב אית ליה הכנה דרבה ורבי יוחנן לית ליה הכנה דרבה. ולכאורה הא לאו הכנה דרבה ממש דבהכנה כזו ליכא איסורא דאורייתא דמי איכא מידי דהשתא שרי ולמחר איתסרא, דהא ביצה שנולדה ביום טוב דעלמא מדאורייתא משרא שרי ואם כן היאך תאסר למחר דהיינו בשבת שלאחריו הא למה זה דומה לאופה ומבשל ליום טוב ואם הותר הותר לשבת. אלא ה"פ דרב אית ליה הכנה דרבה וכיון דהכנה דגמר אסירא מדאורייתא דין הוא שנאסור מדרבנן אפילו הכנה כלידה [ד]דמיא לה. ורבי יוחנן לית ליה הכנה דרבה ובכל יום טוב בין י"ט דעלמא בין י"ט אחר שבת ליכא אלא משום משקין שזבו הילכך נולדה בזה מותרת בזה דשתי קדושות הן.

12. תוספות מסכת ביצה דף ד עמוד א

נימא קסבר רב קדושה אחת הן - תימה לימא דקסבר שתי קדושות הן אלא הטעם הוי מגו דאתקצאי לבין השמשות דשמא יום שבת הוא אתקצאי לכולי יומא דיום שני וי"ל דלא אמרינן מגו משום יום שהוא לשעבר דדוקא להבא אמרינן הכי כגון בין השמשות דתחילת יום טוב או בין השמשות דשבת שמא שבת הוא ותימה דהא בסוכה (דף י.) אמרינן נויי סוכה אסורין עד מוצאי יום טוב האחרון של חג שהוא יום תשיעי שהוא ספק יום שמיני ועל כרחיך טעמא משום דאתקצאי בין השמשות דשמא יום שמיני הוא והיינו לשעבר וי"ל דמוקצה מחמת מצוה שאני כדמפרש טעמא התם דילמא מתרמיא ליה סעודה ואכיל בגוה והתם אמרינן אפילו לשעבר אבל הכא מוקצה דמחמת אסור לא אמרינן הכי.

13. שערים מצויינים בהלכה

הטעם דמחמת תחילת השבת ויו"ט דאתקצאי בבהשמ"ש נמשך המוקצה גם להלאה שהרי מקבל עליו כן, משא"כ הבהשמ"ש במוצאי שבת ויו"ט, הרי כל רגע ורגע מסתלק מעליו קדושת היום, וניחא ליה בסילוק האיסור מעליו, משא"כ במוקצה מחמת מצוה, שדעתו על המצוה ומשתוקק עליה עוד לקיימה קודם שנסתלק זמנה. ועיי	נימא קסבר רב קדושה אחת הן. כתבו התוס' לחלק, דמגו דאתקצאי לבהשמ"ש אתקצאי לכולי יומא זהו דוקא בתחלת שבת ויו"ט, אבל במוצאי שבת ויו"ט ליו"ט שני לא אמרינן מגו משום יום שעבר, וזהו דוקא במוקצה מחמת איסור, אבל מוקצה מחמת מצוה כגון נוי סוכה אמרינן מגו דאתקצאי גם מחמת יום שעבר. וני"ל
--	--

סימן ז'

בדין מוקצה מחמת ספק יום שעבר

במוקצה מחמת ספק יום שעבר, הלא ממנ"פ א"א לומר כאן מיגו דאיתקצאי וכו', דהלא כל זמן שהוא עדיין ערב שבת, והדבר עדיין מוקצה, הרי עדיין לא נכנסה השבת, ולא שייך לומר מיגו דאיתקצאי. ותיכף ומיד כשנכנס יום השבת, הרי כבר פקעה הקצאתו, שלא הי' מוקצה אלא לע"ש, וג"כ לא שייך לומר עליו דמיגו דאיתקצאי וגו'. ואדרבה, שיטת רש"י והראב"ד והריטב"א צע"ג.

ועי' צפנת פענח (פ"ה משבת) שנראה כמפרש בשו"ר רש"י דס"ל דגדר ביה"ש היינו, שיש בו ענייני יום וענייני לילה גם יחד, וע"כ הוא דנידון כספק בדין, עיי"ש מה שהאריך בזה. ועי' ריטב"א ליומא (מז: ד"ה אמר ריו"ח).² נוזה דלא כפירוש הרג"ל, דביה"ש הוא ספק במציאות, אם כולו יום, או כולו לילה, או שמקצתו יום ומקצתו לילה, וכפשטות מתני' דכריתות (יט.). וממילא, ליתא להממנ"פ הנ"ל, די"ל דשני העניינים אמת בבת אחת, דעדיין יום הוא ועדיין הקצאתו של ע"ש עליו, ובאותו הזמן יש לנו לומר ג"כ, דכבר הוי לילה וכבר נכנסה שבת, וחייל דינא דמיגו דאיתקצאי, שכל שהי' מוקצה בתחילת היום נקבע דינו כמוקצה

התוס' בסוכה (י:): חדשו, דאף דקיי"ל בכל ענייני מוקצה דמיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכוליה יומא, מכ"מ בדבר שהי' מוקצה בביה"ש מחמת ספק יום שעבר, לא אמרינן הכי. והביאו דרש"י לא ס"ל הכי. ועי' ריטב"א לסוכה (מו:), ורשב"א לעירובין (מ.) בשם הראב"ד, דס"ל כשיטת רש"י. ועי' שפת אמת לסוכה שם שכתב ע"ד התוס' הנ"ל, אבל הסברא קשה להבין, דכיון דמוקצה תליא בביה"ש, ומידי דאקצי דעתי' מיניה בביה"ש איתקצאי לכל היום, א"כ מה בכך דמחמת יום שעבר הוא, סוף סוף אקצי דעתי' מיני' בביה"ש וכו'. [ובפשוטו הי' נראה לומר בכונת התוס', דביה"ש הוא ספק יום ספק לילה, ובדבר שהי' מוקצה בערב שבת, ולא היה צריך להיות מוקצה בשבת עצמה, רק דאנו נוהגים בו דיני מוקצה בביה"ש מטעם ספק [דבספקא דרבנן ברשיל"מ אזלינן תמיד לחומרא], נמצא דאליבא דאמת, שלא הי' מוקצה כלל בתחילת יום השבת, וכללא דמיגו דאיתקצאי לביה"ש וכו' היינו, דכל שהי' מוקצה בתחילת כניסת השבת נשאר מוקצה משך כל השבת, ותחילת היום קובעת,¹ וכאן

15. קובץ שעורים ח"א - מסכת ביצה דף ד/א

(ה) מאי לאטווינהו האידנא וניכלינהו למחר. וקשה, כיון דהיום אסורין א"כ ליכא שריותא דהואיל, דלא חזי לאורחין, וממילא אין צרכי שבת נעשין ביו"ט. ואפשר דס"ל כרב חסדא, דצרכי שבת נעשין ביו"ט, ומה שהשיב לו דאסורין בטילטול, קשה, כיון דאי לאו איסור טילטול היתה המלאכה מותרת, א"כ מאי אולמא דאיסור טלטול יותר מאיסור מלאכה, דמותר משום אוכל נפש דשבת, ע"י עירוב תבשילין, ה"נ לישתרי איסור טילטול מוקצה מה"ט, וצ"ע:

16. ספר אפיקי ים [ח"ב:טו]

יזכרה נלע"ד במאי דהקשה הגרצ"א ז"ל, דמסברא לא נראה כן, דאף דבעל"טא אין דרבנן גורם לשויא לדאורייתא. מ"מ כיון דידעינן דאורחים בידיאי לא יאכלו מזה, יהי' מאיזה טעם שיהי', ממילא לא הוי אוקף נפש, דהא ודאי אין לומר דאמרינן הואיל אם יק'עו אורחים וירצו לעבור על האיסור ולאכלו, דאם כן גם באיסור דאורייתא נימא כן, דהא אם האורחים יאכלו אותו לא עבר למפרע. דאכילת איסור הוי צורך קצת. כמ"ש תוס' גבי מבשל גיד הנשה ביום טוב וכו' עכ"ל:

שחוקק על זה, וזאת היתה דעת השואל, דיבע דינא מדא"ל מאי דעתיך, והי' פשיטא לי' דהיום אסור באכילה משום משקין שובו, ולמחר שרי כר"י, והי' מסתפק רק לענין טלטול, אם איסור אכילה גורם איסור טלטול גם כן, כמ"א בשם הרא"ש והרי"ף ז"ל, וזהו שאמר לאטווינהו האידנא

17. שו"ת הרשב"א חלק א סימן רמז

מה שאמרו בכריתות (פ"ג דף י"ג ב) שתה רביעית אל יורה. יש לי לעיין עד מתי אסור אם כל היום או שעות ידועות? ומדאמרינן בביצה דרב לא מוקי אמורא מיומא טבא לחבריה. ואמרינן נמי זיל האידינא ותא למחר משמע דכל היום אסור.

ויש לומר דלא אמרו אלא ביום טוב דמרבין בשתיה. והיינו דקאמר דלא מוקי אמורא מיומא טבא לחבריה. ומשמע דוקא מיומא טבא לחבריה דהא בשאר יומי מוקי. אלא דאיכא לעיוני מדאמרינן בריש פרק אלו מגלחין (דף י"ד ב) דנין דיני נפשות דקתני מי קטלינן ליה? א"כ אתי לאימנועי משמחת יום טוב? דתניא (פ"ד מיתות דף ס"ג) רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום? שנאמר (ויקרא י"ט) לא תאכלו על הדם. ופריק דאתו מצפרא ומעיניי ביה בדיניה ועיילי ואכלי ושתו כולי יומא. ואתו סמוך לשקיעת החמה וגמרי ליה וקטלי ליה. ואפשר דשאני התם דכבר עיינו בדיניה. ואף על גב דאכלי ושתו לא הוראה גמורה היא דאמאי דעיניי מכבר סמכי וגמרי ליה לדיניה. ומכל מקום איכא למשמע מיהא דאילו נתן דעתו כבר על הלכה ועל פסק הדבר בין להתיר בין לאסור שמותר להורות ואפילו מיד שאכל ושתה ואפילו סעודה גדולה כיום טוב.

18. מגן אברהם על או"ח סימן תקכט

ברמב"ם משמע שדורשין אחר סעודת שחרית ול"ג שידרשו קודם הסעודה כמו שמצינו בעובדא דר"א וגם רב לא מוקים אמורא עליה מ"ט לחבירו משום שכרות לכן מוטב לדרוש בשחרית ועכ"פ לא ימשוך יותר מחצות (יש"ש) ובחולין פ"א סימן נ' כתב מה שמאריכין החזנים בנגונים אין זה מחציו לה' וחציו לכם עכ"ל ולי נראה דהאידינא דאין דורשים דינים תוך הדרשה מוטב לדרוש אחר הסעודה משום שמחת י"ט וכ"כ הב"ח וכן המנהג עס"ר צ:

19. חידושי הרשב"א מסכת שבת דף כט עמוד א

כי אדליק בה פורתא הוה ליה שבר כלי וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך. מכאן נראה לי דאין איסור ליהנות מן המוקצה דהא לא קשיא ליה אלא היכי מהפך בהו כלומר שאסור לטלטל, הא אי לא מהפך בהו אע"פ שהתבשיל מתבשל בו אין בכך כלום... ואע"ג דממילא דולק והולך ונעשה שבר כלי ונהנה ממנו ומשתמש לאורו, שלא אסרו אלא לטלטלו או לאכלו ואפילו להשתמש בו בידים כגון הדלקה או לסמוך בו כרעי המטה ואפילו במקומו שאינו מזיזו ומטלטלו, אבל הגאון הבאה ממילא שפיר דמי, אלא אם כן תדחה דשאני הכא דמיקלא קליא איסורא הא במוקצה בעין אסור ליהנות ממנו, והראשון עיקר.

20. חידושי הרשב"א מסכת שבת דף כט עמוד א

והא דאמרינן מרבה עליהם עצים מוכנים. לאו מתורת ביטול נגעו בה דכל דבר שהוא בעין וניכר בשעת תשמישו אינו בטל, אלא הכא אינו צריך לביטול אבל צריך רוב כדי שלא יראה כמטלטל את האיסור אלא כמטלטל ההיתר וכי מטלטל בשבר כלי הוה ליה כמטלטל מן הצד, כן נראה לי, ויותר מזה כתבתי במקומה בריש פרק קמא דביצה בסייעתא דשמיא.

21. תוספות מסכת ביצה דף ז עמוד ב

ותנן אין מבטלין איסור לכתחילה - ואף על גב דמדאורייתא חד בתרי בטיל היינו היכא דמיערב ממילא אבל למערביניהו בידים לבטולי אסור דהכי תנן במס' תרומות (פ"ה מ"ט) סאה של תרומה שנפלה לתוך תשעים ותשעה של חולין וחזרה ונפלה לתוכן סאה של חולין ורבה עליהן בשוגג מותר במזיד אסור דאין מבטלין איסור לכתחילה ומשני הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין ומש"ה הפילה אסור דאין מבטלין איסור לכתחילה אבל הכא לא אמרינן הכי דשפיר מבטלין לכתחילה ואם תאמר לעיל (ג): גבי עגול דהוי תרומה דרבנן יוסיף עליו ויבטל וי"ל דהא דאמר בדרבנן מבטלין היינו בדבר שעיקרו מדרבנן כגון מוקצה דעיקרו אינו אלא מדרבנן אבל בדבר שעיקרו מדאורייתא כגון תרומה דאיכא שום דבר דאורייתא כגון דגן תירוש ויצהר אפילו במקום שאינו אלא מדרבנן כגון בשאר פירות אין מבטלין ...

22. שערים מצויינים בהלכה

מרבה עליהן עצים מוכנים. [מדקתני שנפלו לתוך התנור מרבה עליהן עצים מוכנים, משמע דוקא שיש בתנור כבר עצים מוכנים, אלא שאין בהן רוב כדי לבטל העצים האסורים, ומפני שהוא איסור דרבנן מותר להוסיף עליהם עצים מוכנים, אבל אם אין שם רק עצים אסורים אסור ליתן עצים מוכנים לבטלן, כן מדייק המג"א (סי' תקז). וכ"ה בשו"ע (יו"ד סי' צט ס"ו) דאיסור דרבנן אסור לערבו ולבטלו, אלא אם נפל מעצמו לתוך היתר מותר להוסיף עליו, וברמ"א כתב דאפילו להוסיף אסור, שכן נוהגין ואין לשנות. וכתב עוד המג"א דאע"ג

23. ספר בית אוצר

כ"ל צא אין מבטלין איסור לכתחלה. לדעות הסוברים שהוא מה"ט ולא נדע מקורו וי"ל דאיסורי תורה ענאם הם מורים על איסור ביטולם ע' הו"ס פסחים (דף ל' ע"א) ד"ה לשהניהו שכתבו וי"ל ואפי' איסורא דרבנן אין מבטלין דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם שאסרו עד ששים הואיל שכול להוסיף ולבטל האיסור עכ"ל ואע"ג דהועילו לענין זה שאסור לבטל בלא הוספה וביטול בם ושמוכרח להוסיף בו עכ"ז זה לא חשוב קיום כוונת חכמים דענין איסור שאסרו חכמים מורה שרלו שכל שנתערב בפחות מה' לא יאכל באמת ולא שכל יוסיפו בו ולא יהי' קיום בפועל לאיסור שלהם וא"כ הי"ג באיסורי תורה שפיר ניתן להאמר דהאיסורים ענאם מורים על איסור ביטולם דא"כ הרי הכל יבטלו האיסורים ולא יהי' קיום אל האיסורים בפועל כן י"ל לענין ומנא ה"י בם מולדות יעקב למחריק"ס ז"ל על מה' בינה (דף ד' ע"ב) ד"ה והקמבטל איסור לכתחלה ותקן אין מבטלין בו וי"ל הר"ש במס' תרומות כ' שלא מליטו משנה זו בשום מקום ואינה אלא דקדוק מההיא דסאה שגפלה לתוך ל"ט בו' וקשה למה לריך לעשות דקדוקים אלו די לו שיקשה מסברא דהא קא מבטל איסורא לכתחלה וא"כ כל איסורי תורה יש דרך לאוכלם בעירבו אותם עם אחרים בו' עכ"ל ז"ל נראה דנחית ז"ל ג"כ לזה דאין מבטלין בו' הוא סברא וע' כלל () דהאר"כ ז"ל וזוהי מסברא חשוב איסור תורה ואולם כאן עדיף טפי

ד"ל דנוף האיסור מורה על איסור ביטולו וכנ"ל [וביותר יולדק זה לפמ"ש המקובלים דענין היתר ואיסור מאכלות הוא מפאת שהמותרים הנה"ק שבהם ראוי ועומד להעלות ע"י אכילת אדם ואלו האיסורים הנה"ק שבהם אסור ואגוד בם ואין זמן תיקונו עדיין ובהג"ע זמן תיקונו או הש"ת מסבב שיתערב בהיתרים ויבטל ויוכשר ע"י לאכילת אדם ויוסקן וא"כ אילו הי' מותר לבטל והי' הכל מבטלים האיסורים סתם א"כ הרי הי' עשין נאמת נגד ענין האיסור שא"י עדיין אין זמן תיקונו והכשרו וא"ל דא"כ גם בעבר וביטול יהי' אסור דו"א דהשתא דאסר רחמנא לבטל איסור לכתחלה וישראל קדושים הן ועבדם קדוש ועבירה על דברי תורה הוא נגד עבד הקדושה של ישראל וע"כ אם נודמן שעבר אחד וביטל שוב גם זה חשוב רק הדממות וע"כ גם הדממות זה מורה שכבר הדבר נטון להחזק ע"י תערוכות אלא שעמד זה וקילקל ועשאו באיסור כמו ראוי היתה בת שבע לרוד אלא שאכלה פנה משא"כ אילו הי' ביטול איסור מותר הרי הכל היו מבטלים כל האיסורים וזה וודאי נגד ענין האיסורים שאינם ראויים עדיין לאכילת אדם וק"ל]:

24. שו"ע או"ח סימן תרעז

(ד) הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו; ואם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו:

25. מגן אברהם על או"ח סימן תרעז

(יב) שאין להוסיף וכו'. ול"ד לסימן תק"ז ס"ב דהתם אין נהנה ממנו עד אחר ביעורו משא"כ הכא דנהנה ממנו בשעת ביעורו אסור לבטלו (טור) ועבי"ד סימן צ"ט ס"ו (") דיש מתירין ולכן כתב כאן ויש מי שאומר וכו' ועיין בש"ך שם ואפשר דהכא חמיר טפי כיון דהוי דשיל"מ (") דמדינא מותר לשהותו לשנה הבאה והוי דומיא דחמץ עבי"ד סימן ק"ב:

26. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף ד עמוד ב

איתמר שני ימים של גליות. פירוש בכל שני ימים מיירי חוץ מראש השנה [1] וקרי של גליות לפי שאין עושין אותן אלא בני הגולה דלא הוו מטו שלוחין אבל בני ארץ ישראל אינם עושים אותם אלא יום אחד וכן פירש רש"י ז"ל:

27. חתם סופר מסכת ביצה דף ד עמוד ב

איתמר שני ימים טובים של גליות. [2] לפע"ד תואר זה השם של גליות הוא על העבר כי כן שהי' השלוחים מגיעי' עד קצה ארץ ישראל וגם לקצת מקומות בחו"ל. ולא עשו ב' י"ט אלא בני גולה הרחוקות. אבל נ"ל כי ירחיב ה' גבולינו במהרה בימינו ואז גם כל הנסים והאיים שבים הגדול שכנגד א"י עד קצה המערב ים אוקינוס הכל שייך לארץ ישראל עי' בפ"ק דגיטין ח' ע"א ובתוס' ד"ה ר' יהודה וכו' ונראה דלעתיד לבא כ"ע ל"פ שהוא מעשרה עממין עכ"פ. וא"כ באלו נסים שבים אפילו ע"י משיאי' משואות א"א להודיע וע"כ יעשו ב' ימים טובים של גאולתינו ולא של גליות. והרווחנו בזה מ"ש מג"א סי' תצ"ד בשם מ"ע דהתורה ניתנה ביום נ"א לספירה דבא לרמוז לנו י"ט של גליות וחלילה לרמוז בשעת שמחת לבו מתן תורה י"ט ב' של גליות ובו ביום נעשו חירות מאומות העולם וגלות מאן דכר שמל'. **אע"כ בי"ט של גאולה אחרונה רמוז לנו אשרי המצחה ויגיע.** ואין להשיב הא בקיעי' בקביעה דירחא. ואז לע"ל ליכא למיחש זימני' דגזרו מלכות גזירה ואתו לקלקולי. וא"כ לא בעי תרי יומי זה ליתא דכשישבו כסאות למשפט סנהדרי גדולה בעיר ה' שמה אין סומכ'י שוב ע"ו החשבון ומחויבים לקבל עדות החודש ולהודיע לישראל אימת קדשו החודש. אף על גב דאמוראי בתראי ר' הלל וסיעתו קבעי החשבון הזה עד סוף ימות עולם וקדשו כל החדשים בב"ד סמוכים שלהם. מ"מ לכשיבנה בהמ"ק במהרה בימינו א"א בלי קבלת עדות החדש בשום פנים וא"ש דברי הנ"ל:

28. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף ד עמוד ב

רב אסי ספוקי מספקא ליה. הקשה הריטב"א דמשום ספקא היכי מחית נפשיה לומר הבדלה ובספק ברכה שאינה צריכה שיש בה משום לא תשא. [1] ותירץ כי באמצע התפלה היה מבדיל והיה חותם בברכת יום טוב. [2] ואי נמי כיון דמדאורייתא חול גמור הוא לדברי הכל וחזי להבדלה ליכא משום ברכה לבטלה דאיסור ברכה לבטלה דרבנן היא כדפירש רבינו תם ז"ל במסכת ברכות וחייב הבדלה מדאורייתא בין קדש לחול וכיון שכן שפיר איכא לברוכי על הספק דכל ברכות של תורה אם הוא ספק יכול לברך על ספקן. ומיהו רב אסי לגרמיה הוא דעבד ולית הלכתא כותיה:

29. חידושי הרשב"א מסכת ביצה דף ד עמוד ב

והשתא מאי טעמא עבדינן תרי יומי משום דשלחו מתם וגו'. וא"ת אמאי לא מבדילינן כדהוה עביד רב אסי, י"ל דחיישינן דילמא אתי לזלזולי ורב אסי לא חייש לזלזולי. ויש מי שפירש דרב אסי סבר לה כר' דוסא דאמר בסוף פרק בכל מערבין העובר לפני התיבה בי"ט ראשון של ר"ה אומר החליצנו ד' א-להינו את יום ראש החדש הזה אם היום אם למחר ולא הודו לו חכמים ומפרש בגמ' משום דלא ליתי לזלזולי ביה ואנן קי"ל כרבנן דפליגי עליה.

30. קובץ שעורים ח"א - מסכת ביצה דף ד/ב

(ח) שם. רבי אסי מבדיל מיומא טבא לחבריה משום דמספקא ליה, דילמא שתי קדושות הן. ואף דספק ברכות להקל, כתב בשיטה מקובצת, דהבדלה דאורייתא, וזה דלא כמ"ש במ"מ פרק כ"ט מהל' שבת הל' י"ח דקידוש יו"ט לאו דאורייתא, ולשיטה זו, תיקשי מרב אסי דמבדיל מספק, וצ"ל, כתירוצ' אחר בשיטה, שלא היה אומרה ברכה בפני עצמה, **עכ"פ קשה לכל השיטות כיון דרב אסי הבדיל מספיקא שמא שתי קדושות הן, א"כ כ"ש לדידן, דודאי שתי קדושות הן, למה אין אנו מבדילין במוצאי יו"ט ראשון,** דלא מצינו פלוגתא בזה, **וי"ל דרב אסי סבר כמ"ד, פסחים ק"ז, מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל כל היום כולו, ותו לא, וא"כ, אם ימתין עד מוצאי יו"ט שני, יפסיד הבדלת יום ראשון לגמרי, אבל אנן קיי"ל, דאפשר להבדיל גם אחר יום ראשון, א"כ ה"ה ביו"ט אפשר להמתין בהבדלת יו"ט ראשון עד מוצאי יו"ט שני, מיהו התם קיי"ל עד רביעי בשבת, משום דחדא ותרי ותלתא בשבתא גרירי בתר שבתא, פסחים ק"ו, אבל ביו"ט לא שייך הטעם הזה, וצ"ע עד איזה יום שלאחר יו"ט אפשר להבדיל:**

31. שערים מצויינים בהלכה

מ"ט עבדינן תרי יומי, דשלחו מתם הזהירו במנהג אבותיכם. ע"י בכס"מ (ברכות פ"א הט"ז) מה שכתב בזה. והריטב"א במס' ר"ה (יח). כתב, דמנהג זה אינו כמנהג ערבה בהושענא רבה שאין מברכין עליה, וכשתקנו לנו שנזהר במנהג אבותינו, אנו עושים יו"ט שני כמו שאין אנו יודעים כלל, וכמו בזמן שלא היו יודעים, ומברכין הברכות. וכזה כתב בשאלת יעב"ץ (סי' קסח) דחלילה לחשוב מנהג זה כשאר מנהגים הבאין כחפץ ובבחירה, הרי בטלו מצות תפילין ומברכין ברכות השייך ליו"ט, ולא חששו לברכות לבטלה, דמנהג זה אפילו אם יבא אליהו ויאמר לנו לבטלו, אין שומעין לו עד שיבא עמו גואל צדק ויבנה בית הבחירה במהרה בימינו. וכעין זה כתב בתשו' מהרי"ל

32. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף ד עמוד ב

מסתברא דהאידינא דידעי בקיבועא דירחא כו'. ואף על גב דהתם פרק לולב וערבה אמרינן דלא ידעי בקיבועא דירחא התם הוא קודם שתיקן הלל העיבור והכא לאחר שתיקן הלל העבור וקבע המועדות. ואי נמי התם הכי קאמר עשינו עצמנו בכל דינינו כאלו לא ידעינן בקיבועא דירחא שהרי אנו עושין שני ימים משום מנהג אבותינו. וכן תירץ הריטב"א ז"ל וכבר הארכתי בזה בפרק לולב וערבה. ואף על גב דאמנהגא לא מברכין ואנו מקדשין ומברכין ביום שני. היינו משום דהוא יסוד חכמים וכשגזרו עלינו לנהוג כמנהג אבותינו כן גזרו עלינו לנהוג ביה באיסור מלאכות ותפלות וברכות:

33. הר"ן על הרי"ף מסכת סוכה דף כב עמוד א

דהא אשכחינן דמברכין אשני ימים טובים של גליות אף על פי שאינו אלא מנהג בעלמא כדאמרינן בפרק קמא דביצה (דף ד ב) הזהירו במנהג אבותיכם בדיכום ובתוספות דחו ראייה זו משום דהיינו טעמא דלא מברכין אערבה למאן דאמר מנהג נביאים משום דלא אפשר לומר וצונו ושני ימים טובים של גליות (לענין ביצה) אין בהם אלא קדושה והזכרת היום בתפלה ובברכת המזון ואין אומר וצונו ואי משום דמברך על תקיעת שופר ביום טוב ב' של ר"ה היינו משום דהנהו תקנתא נינהו וחמירי מב' י"ט של גליות לענין ביצה דקדושה אחת הן כדמוכח בפ"ק דביצה (דף ד ב) וזו היא דחייתם ז"ל ולא ידעתי מה היא דהא אנן דידעינן בקבועא דירחא לא עבדינן שני ימים טובים אפילו בשל ר"ה אלא משום מנהג אבותיהן ולא הותקן כלום בשל ר"ה יותר משאר י"ט של גליות אלא משום דאבהתינן לא נהגו בשל גליות אלא בשתי קדושות אף אנו כן ולפי שנהגו בשל ר"ה בקדושה אחת אף לנו קדושה אחת הן ועוד ברכת מצה של יום טוב ב' של פסח מאי איכא למימר ולפיכך אם ראיית הרב ז"ל ראייה איני רואה שתדחה בזה אבל מ"מ ראייתו איני מכיר וכי מפני שהזכר שם מנהג מביא אותה ראייה לכאן וקלא שם עיקר תקנה היא דאמרינן שלחו מתם הזהירו במנהג אבותיכם זימנין דגזרו גזירה ואתי לאיקלול דמשמע שתקנה קבועה אמרו כאן שינהגו כמנהג אבותיהם מפני חשש קלקול ואף על גב דמשמע שאם לא נהגו כן לא היו גוזרין כך עליהם דאי לא תימא הכי אף ב"ט של גליות יש לעשות לבני ארץ ישראל ב' ימים אפ"ה אף על גב דזימנין דגזרינן גזירה לא סגיא לחדושי מנהג מ"מ תקנה קבועה היתה לאותם שכבר נהגו שינהגו כן אפילו לאחר דידעי בקבועא דירחא

34. תוספות מסכת תענית דף ב עמוד א

מאימתי מיום טוב האחרון של חג - שמיני דלא יתבון בסוכה ואפילו האידינא אינו אלא מדרבנן משום ספיקא ואף על גב דבקיאינן בקביעה דירחא גזרה שמא יחזור לדבר לקלקולו או משום מנהג אבותינו בידינו כדאי' פ"ק דביצה (דף ד:): ולכן מדכרינן אבל כל שבעה לא שהגשמים בימי סוכה סימן קללה הן כדתנן פרק שני דסוכה (דף כח:): משל לעבד וכו'.

35. מהר"ץ חיות מסכת תענית דף ב עמוד א

תוס' ד"ה מאימתי גזירה שמא יחזור לקלקולו או משום מנהג אבותינו. נ"ב דברי התוס' צע"ג דהרי המעיין בש"ס שהביאו התוס' (ביצה ד' ע"ב) יראה דחד טעמא דשלחו מתם הוזהרו במנהג אבותיכם משום שמא יחזור לקלקולו. ואיך חלקו התוס' תירץ הגמרא שמה לשנים [ע"ש בדקדוקי סופרים]:

36. חתם סופר מסכת ביצה דף ד עמוד ב

הוזהרו במנהג אבותיכם ומ"מ יה"כ גם אבותינו סמכו על הרו' דאין אלול מעובר ולא עבדו אלא חד יומא מפני הסכנה להתענו' ב' ימים זח"ז ועי' חי' ר"פ יה"כ דביה"כ לכולי עלמא חצי שיעור אסור מן התורה למסקנא דהתם ע"ש הארכתי בביאור בעזה"י ולק"מ דה"ל לעשות ב' ימי' יה"כ ולמיכל פחות מכשיעור ע"ש. אך הא קשי' על מנהג אבותינו ולנו אחר שאנו מחליטי' ביה"כ שלא עיברו אלול איך אנו חוזרי' ועושי' סוכות ושמיני עצרת ב' ימי' והוא תרתי דסתרי אהדדי. ולכאורה נמנע במציאות. וניחא לי עפ"י מ"ש רמב"ם ספ"ג מקודש החודש הלכה ט"ו ט"ז י"ז י"ח דבניסן ותשרי אם כבר קדשו ב"ד ואת"כ באו עדים עד אחר המועדת חוזרין ומקבלי' אותם וקובעי' החודש עפ"י עדותם ומשכחת לי' בין מקודש בין מעובר עפ"י הזמת העדים הראשונים. וא"כ שפיר משכחת לי' שיהי' יה"כ ביום פלוני ובין כיפור לסוכות אפשר שיבואו עדי' אחרי' באופן שיהיה ספק בסוכות וביה"כ דאיכא סכנתא סמכו על רובא ובסוכות דליכא סכנתא חששו אפי' למיעוטא דמיעוטא הנ"ל ועוד גזירה תשרי אטו ניסן ואתו למיכל חמץ בפסח כנלע"ד

37. דף על הדף ביצה דף ד עמוד ב

בגמ': הוזהרו במנהג אבותיכם. בשו"ת אגרות משה (ח"ג סי' ע"ג) כתב לבאר אמאי בזמנינו בן חו"ל צריך לנהוג יום טוב שני בהיותו בא"י, אף על פי שבזמן שקדשו ע"פ ראייה בן חו"ל שנמצא בא"י במקום שהגיעו שלוהים לשם היה פטור מיו"ט שני. וכתב דכיון דאנן בקיאינן בקביעא דירחא גם בחו"ל, ואעפ"כ נוהגים יום טוב שני, נמצא דיו"ט שני בזמנינו הוא משום הוזהרו במנהג אבותיכם וחמיר טפי מתקנת יום טוב שני בזמן הראייה שהיה מחמת ספק, ולפי"ז אין חילוק לענין זה בין חו"ל לא"י, דגם בא"י נשאר על בני חו"ל המבקרים שם מנהג אבותיהם לנהוג יום טוב שני, ולא מועיל הא דהוא מקום שהגיעו שלוהים וידעו קביעא דירחא, ולפי"ז כותב שם לאסור אף לבן חו"ל הנמצא בא"י לומר לבן א"י לעשות לו מלאכה ביום טוב שני ועיי"ש טעמו ונימוקו.

38. ספר אז ישיר - ירח האיתנים

טעם רוחני ליו"ט שני של גלויות

מועבר לטעם ההלכתי לקביעת שני ימי חג בחו"ל, הוסיפו מספר פרשנים לבאר שבעצם טמון בזה אף ענין רוחני, שבני חו"ל הרחוקים ממוקור שפע הקדושה הארץ-ישראלי, נמצאים בדרגה רוחנית נחותה מאחיהם בארץ הקדושה, וע"כ זקוקים הם לשני ימים בכדי לקלוט ולספוג את הקדושה ואת ההשפעות של המועדים, לעומת בני א"י שדי להם ביום אחד בלבדכה.

כה. וכן כתב השפת אמת (פסח תרל"ב):

יו"ט שני של גלות בוודאי נצרך הוא בגלות. וי"ל שבגלות צריכין ב' בחי' בכל דבר הבא משמים צריך להיות נותן ומקבל וכשביהמ"ק היה קיים היה הכל ביחד. ועתה צריכין יום ב' להתברר אצלינו הארת יום הראשון. וספיקא דיומא ג"כ הפי' שאין ההארה ברורה אצלינו בגלות.

וע"ע בשו"ע הרב (או"ח א' ח') שכתב:

כי עת רצון שלמעלה ויחודים עליונים שבק"ש ותפילה וקדושת שבת ויו"ט הוא למעלה מגדר המקום והזמן רק שמאיר למטה לכל מקום ומקום זמנו הראוי לו וזהו ג"כ הטעם ששורה קדושה עליונה בח"ל ביו"ט שני של גלויות ולכן גם בני א"י הבאים לח"ל חייבים בקדושת היום אף שדעתם לחזור כמו שנתבאר בהלכות יו"ט.

ואמרו בירושלמי עירובין (פ"ג ה"ט):

ר' בא ר' חייה בשם ר' יוחנן בני אמי נחרו בי' וגו'. מי גרם לי להיות נוטרה את הכרמים, על שם 'כרמי שלי לא נטרתי', מי גרם לי להיות משמרת שני ימים בסוריא, על שלא שמרתי יום אחד בארץ. סבורה הייתי שאני מקבלת שכר על שנים, ואיני מקבלת שכר אלא על אחת.

ומדברי הירושלמי משמע, שהדר בחו"ל ומשמר ב' ימים יו"ט אינו מקבל שכר כפול עבור שמירת שני ימים. והעיר ע"ז הגאון רבי אביגדור נבנצאל שליט"א בספרו ירושלים במועדיה (בין המצרים עמ' מ"ד) בשם החת"ס, מדוע אין הדר בחו"ל ומקיים ב' ימים יו"ט מקבל שכר כפול עבור שמירת שני הימים, והלוא בפועל בטל הוא ממלאכתו במשך שני ימים (ואע"פ שאין יו"ט כי אם יום א'), וא"כ מן הראוי שיקבל שכר יותר מהשובת יום אחד

בלבד? וביאר החת"ס שודאי ראוי הוא לשכר עבור שמירת שני הימים, אך הירושלמי איירי לענין קליטת הקדושה וההארה שאנו זוכים לקבל ביום טוב. בני חו"ל המשמרים ב' ימים בכל יום טוב, סבורים היו שראויים הם להארה כפולה מזו שבני ארץ ישראל מקבלים, אך האמת היא שבסופו של דבר בני חו"ל זוכים בדיוק לאותה מדת שפע קדושה הבאה לבני ארץ ישראל. והטעם הוא שבעוד שבני ארץ ישראל קולטים את כל הקדושה וההארה הבאים ביו"ט, על ידי שחוגגים במשך יום אחד בלבד. בני חו"ל זקוקים ליום נוסף בכדי להגיע לאותה דרגה של קדושה. נמצא שבנוסף לטעם ההלכתי לשני ימי יו"ט בגולה ישנו ענין מחשבתי בחגיגת שני ימי יו"ט בחו"ל.

כו. ובדברים אלו מפרש החת"ס את הפסוק באיכה (א', י"ט) "קראתי למאהבי המה רימוני", והביאור הוא ש"מאהבי" הם חז"ל שתקנו יו"ט שני של גליות, ו"המה רימוני" הינו רמז לסברא המוטעית שעל ידי שמשמרים שני ימים ניתן להשיג מדרגה רוחנית גבוהה יותר, ואולם באמת אין בני חו"ל עולים במדרגתם על בני א"י למרות שחוגגים הם שני ימי יו"ט.